

Monumentnummer*: 531237

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* **01 februari 2013**
Kadaster deel/nr **82752/21**

*Woonplaats** **Houten** *Gemeente** **Houten** *Provincie** **Utrecht**

Locatiennaam **Houten** *Locatieomschrijving* **nabij 't Hemeltje**

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Houten	D			1071
Houten	D			1073
Houten	D			1072
Houten	D			1085
Houten	D			1038
Houten	D			807
Houten	D			973
Houten	D			1040
Houten	D			1041
Houten	D			975
Houten	D			942
Houten	D			978
Houten	D			613
Houten	D			996

*Omschrijving***

Cluster 48.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Inleiding

TANKHINDERNIS / (ANTI)TANKGRACHT als onderdeel van lineaire en accesverdediging met loopgravenstelsels, groepsnesten, groepsschuilplaatsen, hindernissen en dergelijke. Het opwerpen van hindernissen om het oprukken van vijandelijke troepen te belemmeren of te vertragen kent een lange historie. Belangrijke kunstmatige hindernissen waren van oudsher onder meer grachten, waterlinies, omgehakte bomen en onklaar gemaakte bruggen. Met de opkomst van mechanisch (zoals de stoomtrein) en gemotoriseerd (pantservoertuigen en tank) transport is nog zwaarder materieel ingezet, waaronder de stalen en (gewapend) betonnen versperring. Tankhindernissen waren meestal opgebouwd uit samenhangende stelsels van barrières, waarin behalve water (b.v. (anti)tankgrachten) ook betonnen en stalen constructies (tankversperringen) de voortgang vertraagden. Het Nederlandse leger maakte aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog in de Nieuwe Hollandse Waterlinie onder meer gebruik van tankgrachten en betonblokken met stalen profielbalken. Tankgrachten werden gewoonlijk samengesteld uit bestaande (kunstmatige) waterlopen, die vaak ten dele verlegd en al dan niet met elkaar in verbinding gebracht een, zo mogelijk, zigzaggend verloop dienden te bezitten om het verdedigend vuur zo efficiënt mogelijk te kunnen benutten. Het zigzaggen komt in de praktijk relatief schaars voor, als gevolg van het gebruik van bestaande wateren. Het niet met elkaar in verbinding brengen kon gevolg zijn van verschillende peilen van de desbetreffende grachten of van waterschaarste. De breedten en de taluds werden speciaal voor de verdedigingsfunctie aangepast: verbreding van bestaande waterlopen en het opwerpen van een aarden dekking aan de te verdedigen zijde waren usance. In de meeste gevallen zijn de werken na, of al tijdens de oorlog weer geëffend, waardoor er nu sprake is van zeldzaamheidswaarde. Ook in de Hollandse Waterlinie zijn op vele plaatsen tankgrachten tot stand gebracht. Het beloop van een van die grachten is nog duidelijk herkenbaar in het gebied tussen de Kromme Rijn bij het Fort Rijnauwen en het Fort bij 't Hemeltje. Bij het noordelijk deel zijn nog resten van twee tankhindernissen aanwezig. Het zuidelijk deel van de (anti)tankgracht loopt van noordoost naar zuidwest - ruwweg tussen de huidige autosnelweg A12 ten oosten van het Fort Vechten en het Fort bij 't Hemeltje.

Omschrijving

TANKHINDERNIS / (ANTI)TANKGRACHT, deel uitmakend van een kilometers lange als waterbarrière en uit wegversperringen bestaande hindernis op de Houtense Vlakte. Als onderdeel van een tankhindernis op de niet inundeerbare Houtense Vlakte is in het laatste jaar voor de Duitse inval een uit verschillende aaneensluitende segmenten samengestelde tankhindernis gerealiseerd ten zuidoosten van de forten Rijnauwen, Vechten en 't Hemeltje. De tankgracht liep oorspronkelijk vanaf het noordelijke werk van de Werken bij Griftenstein naar voorbij het Fort bij 't Hemeltje. De gracht is later door de aanleg van De Uithof verdwenen; alleen voor de Werken bij Griftenstein liggen verder nog enige restanten. Een redelijk herkenbaar gebleven deel, dat aansloot aan het gedeelte tussen de Kromme Rijn en de spoorweg naar Arnhem (en de huidige autosnelweg A12), werd gevormd door een aantal relatief brede sloten, die in een overwegend hoekig patroon ten oosten en zuidoosten van Fort Vechten en het Fort bij 't Hemeltje lopen. Op de topografische kaart wordt een deel als Mastwetering vermeld. Deze antitankgracht eindigt ter hoogte van de huidige Fortweg, dicht tegen de autoweg A27. Behalve de sloten zelf, zijn er weinig of geen sporen van de vroegere graaf- en aardwerken meer aan de oppervlakte herkenbaar, maar aangenomen mag worden dat hiervan beneden het maaiveld nog sporen aanwezig zijn.

Waardering

De TANKHINDERNIS / (ANTI)TANKGRACHT is van algemeen belang vanwege:

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar versterkt en verbeterd.

* Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex, in het bijzonder als een fysieke hindernis in een acces in: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw). Het onderdeel is een voorbeeld van een ter verdediging tegen aanvalswagens en / of tanks aangelegde (anti)tankgracht, die deel uitmaakte van een hindernis die verder onder meer bestond uit gewapend betonnen, gietijzeren en stalen wegversperringen.

* Het onderdeel is zeldzaam geworden en representatief omdat de fysieke context of samenhang van (anti)tankgrachten in de meeste gevallen niet meer bestaat.

* Het onderdeel is redelijk gaaf bewaard omdat zowel de antitankgracht als de ermee samenhangende wegversperringen nabij het Fort bij Rijnauwen in situ waarneembaar en herkenbaar zijn.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Gracht (B)

Functie

Defensiekanaal(B)